

Ці структури спільні для обох мов.

3) В окрему групу входять компаративні фразеологізми, які мають не еквівалентну структуру в порівнюваних мовах:

а) в німецькій мові *wie* + іменник + прийменник + (прикметник) + дієслово, в українській – дієслово + прикметник + іменник: «*wie die Katze um den (heißen) Brei herumgehen*»– «обходити делікатне питання» [1, с. 373].

б) в німецькій мові займенник + дієслово + прислівник + прийменник + іменник + *wie* + іменник, в українській – прислівник + прикметник + прийменник + іменник + дієслово: «*jemand fällt immer auf die Füße wie die Katze*»– «завжди сухим з води виходить» [1, с. 373].

Підсумовуючи, ми встановили, що в обох порівнюваних мовах є фразеологічні одиниці з тотожною граматичною структурою і яким властива висока структурна еквівалентність.

Розглянувши побудову фразеологічних одиниць німецької та української мов, слід враховувати, що німецькій мові притаманна більша різноманітність структурно-синтаксичних типів. Крім того, в процесі порівняння мов встановлені спільні для них риси, що свідчить про наявність лінгвістичних універсалій, «які тепер досить активно вивчаються, і займають значне місце у розробці загальної теорії мови» [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриць В. І., Пророченко О. П. Німецько-український фразеологічний словник : в 2 т. / В. І. Гавриць, О. П. Пророченко. – К. : Рад. школа, 1981. Т. 1. – 416 с.
2. Полигач І. О. Зіставлення фразеологізмів з компонентом *Auge/око* у німецькій та українській мовах у структурно-граматичному плані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gisap.eu/ru/node/430>

*А. О. Велика,
викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування
факультету лінгвістики та перекладу,
Міжнародний гуманітарний університет*

МОВНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК СКЛАДНИК ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ

До мовної політики належить питання мовного планування, яке набуло поширення в 60-х роках ХХ ст. у зв'язку з дослідженнями національно-мовних проблем у країнах, що розвиваються.

У статті досліджується термін «мовне планування», історія його походження, розглядаються основні завдання цього напрямку мовної політики.

Мовне планування було актуальне для країн, які довгий час перебували у складі імперій і в яких культивувалася й утверджувалася як соціально престижна мова метрополії. Оцінка рівня розвитку мови та її здатності обслуговувати всі сфери життя соціуму, виступати важливим складником розвитку національної культури та освіти залежить від здійснюваної у державі мовної політики [2].

Також уживаються інші терміни на позначення «мовного планування»: «мовне облаштування» використовується французами, а «мовна нормалізація» притаманний каталонцям [1, с. 310]. Саме в кінці 90-х років термін «мовна політика» набув поширення. Л. Лазаренко виокремила мовну політику та мовне планування, взяв-

ши за основу праці французького соціолінгвіста Л.-Ж. Калве. На її думку, мовна політика – це комплекс заходів свідомого впливу на стосунки між мовою (мовами) та суспільним життям, а мовне планування – це конкретне впровадження мовної політики [4, с. 6]. Ототожнення мовної політики та мовного планування було характерним для радянського мовознавства, але в СРСР найчастіше вживали термін «мовне будівництво».

К. Істман наголосив на тому, що поняття «мовне планування» і «мовна політика» відрізняються за значенням. «Дослідження мовного планування, – пише вчений, – зосереджене на схваленні рішень про те, яке функціонування мови відповідає потребам певних мовних колективів. Теорія мовного планування з'ясовує, якою має бути мовна поведінка для успішного взаєморозуміння в мовному колективі... та випрацьовує рекомендації до мовної політики» [8, с. 176].

Мовне планування передбачає певну послідовність дій: 1) соціолінгвістичні дослідження мовної ситуації в державі чи в регіоні; 2) визначення цілей і кроків мовного планування; 3) модернізація мови; 4) підготовка підручників, словників, організація підготовки фахівців філологічного напрямку та журналістів [8, с. 351].

У межах зазначених складових мовного планування можна виділити два підходи до вибору державної мови: інструментальний та соціолінгвістичний. Інструментальний розглядає мову як інструмент і прагне довести превалювання однієї мови над іншою. Соціолінгвістичний підхід ґрунтується на двох принципах: 1) усі відомі мови є знаковими системами і є рівними у використанні; 2) під час мовного планування більше уваги слід приділяти соціальній складовій мови, а не структурній, тому що «однією з характерних рис соціолінгвістичного підходу є дослідження соціонормативного, регулятивного аспекту мовної діяльності» [10, с. 65]. Саме тому використовують соціолінгвістичні дані з метою цілеспрямованої регуляції мовної діяльності суспільства.

Беручи до уваги таке твердження, можна вважати, що один з найважливіших результатів соціолінгвістичних досліджень у сфері мовної політики і мовного планування, який не завжди належним чином акцентується, полягає в усвідомленні соціального характеру мовних проблем. Це означає, що, з одного боку, вони залежать від інших суспільно-політичних факторів, а з іншого – процес вирішення мовних проблем може викликати певні соціальні зміни. З цим, до речі, узгоджується висновок про те, що «у багатьох випадках розрізнити лінгвістичні та соціальні процеси вкрай важко. Зокрема, мовна поведінка не лише відображає норми/правила певної ситуації в тому вигляді, як це відчувають мовці, але мовна поведінка сама по собі часто креативно впливає на визначення і, відповідно, перевизначення сутності ситуації для її учасників» [10, с. 65].

Таким чином, з позицій соціального підходу, мовне планування є частиною соціального планування, тобто це сукупність дій, які впливають на функціональний бік мови.

Державне мовне планування реалізується через академії, інститути, комісії та інші державні інституції.

Необхідно виділити ряд факторів, що впливають на процес мовного планування: соціально-демографічні (кількість мов, мовців, їхнє географічне розташування), мовні (генетична спорідненість та стан модернізації), соціально-психологічні (ставлення людей до різних мов), політичні (політика уряду), релігійні (вплив релігійних організацій) [9].

Отже, першочерговими завданням мовного планування є відбір, становлення та розвиток офіційної (державної мови). Для уточнення терміносхеми мовного планування розглянемо традиційні поняття на зразок «рідна мова», «державна» й «офіційна», «національна» та «міжнаціональна».

Як показує світова практика, важливим чинником, що впливає на ефективне впровадження державної мови, є стимул (те, що викликає зацікавленість у здійсненні чого-небудь; спонукальна причина до здійснення чогось), тобто усвідомлення необхідності знання мови. Стимулом може стати вимога знання державної мови для влаштування на роботу в державні інституції всіх рівнів, особливо на керівні посади, відмова у ліцензуванні державних та комерційних вищих і середніх спеціальних закладів, де викладання ведеться недержавною мовою, ліцензування газет і журналів, уведення складання іспиту з української мови в межах, необхідних для елементарного спілкування при наданні українського громадянства, як це було зроблено в республіках Прибалтики, де російськомовне населення усвідомило необхідність знати мови цих держав, і мовну проблему дуже швидко було розв'язано [3, с. 22].

Офіційна мова є мовою державного управління, судочинства, законодавства. О. Селіванова наводить приклад баскської мови, яка є офіційною мовою в Країні Басків в Іспанії. А також у СРСР згідно з Конституцією російська мова мала статус офіційної [7, с. 446].

Слід розмежувати поняття «національна мова» та «літературна мова». Національна мова охоплює літературну мову, територіальні діалекти, професійні й соціальні жаргони, суто розмовну лексику, а літературна мова є вищою формою національної мови. Національну мову творить народ, тоді як відшліфована її форма – літературна мова – творилася митцями слова.

Поряд із поняттями державної й офіційної, національної і міжнаціональної мови існує не менш важливе поняття рідна мова, адже саме через мову формується ментальність народу як носія певної культури. Це спостереження ми можемо підтвердити влучним словом О. Потєбні: «народність, тобто те, що робить народ народом, полягає не в тому, що виражається, а як виражається» [6, с. 118].

Визначення «рідна мова» – результат оцінки спеціалізації функцій двох (рідше більшої кількості) мов для членів одного колективу (соціуму), що здебільшого призводить до масової диглосії, тобто неоднакового статусу двох (і більше) мов, на відміну від білінгвізму, який завжди індивідуальний і складається за умов однакового статусу мов [5, с. 502–503].

Таким чином, мовне планування слід розглядати як складник мовної політики, як системоутворювальний фактор збереження цілісності держави, як необхідний елемент для здійснення державного управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гак В. А. К типологии форм языковой политики в русскоязычном обществе / В. А. Гак // Русский язык: Исторические судьбы и современность : Международный конгресс исследователей русского языка (Москва, филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 13–16 марта 2001 г.) : труды и материалы. – М. : Изд-во МГУ, 2001. – С. 310–312.
2. Корж А. Політико-правові засади утвердження української мови як державної в Україні [Електронний ресурс] / А. Корж. – Режим доступу до документа: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=252>.
3. Кочерган М. П. Мовна ситуація і мовна політика в Україні / М. П. Кочерган // Світогляд: науково-популярний журнал. – 2008. – № 2 (10). – С. 18–23.
4. Лазаренко Л. О. Досвід мовних політик світу й українська перспектива / Л. О. Лазаренко // Українська мова. – 2002. – № 4. – С. 3–22.

5. Мартине А. Основы общей лингвистики / А. Мартине // Новое в лингвистике / ред. А. Звегинцев. – М. : Иностранная ЛИТЕРАТУРА, 1963.–Вып. III. – С. 366–566.
6. Потебня О. О. Мова. Національність. Денаціоналізація. Статті і фрагменти / О. О. Потебня. – Нью-Йорк : Українська вільна академія, 1992. – 155 с.
7. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2010. – 844 с.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2006. – 716 с.
9. Чередник Ю. Мовне планування як складова державної мовної політики : теоретико-методологічний аспект [Електронний ресурс] / Ю. Чередник. – Режим доступу до документа : www.nbuv.gov.ua/portal/.../10sumtma.pdf
10. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс : мова, культура, влада / Г. М. Яворська. – К. : Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2000. – 288 с.
11. Eastman C. Language Planning: an Introduction / C. Eastman. – San Francisco : Chandler & Sharp, 1983. – 276 p.

Ю. Е. Кольцова,
*преподаватель кафедры германских и восточных языков
факультета лингвистики и перевода,
Международный гуманитарный университет*

МЕЖЪЯЗЫКОВАЯ ПАРОНИМИЯ НА ПРИМЕРЕ РУССКОГО И НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКОВ

Несмотря на большой интерес к исследованию паронимов, в лингвистике отсутствует их лингвистический статус. Анализируя существующие точки зрения на паронимы, стоит признать, что данное явление многоаспектно в своих проявлениях, обладает большим потенциалом и многообразием форм. Обращение к функциональному потенциалу паронимии позволяет дать описание лингвистических параметров явления паронимии, а также функций данного явления в газетных заголовках, поэтических и прозаических текстах.

Паронимия (от др. греческого *пара* – приставка со значением смежности, *νομα* – «имя») – сходство слов-паронимов по форме при различии по смыслу. То есть, паронимы – разнокорневые созвучные слова, разные по значению. По аналогии с ложными друзьями переводчика паронимы иногда называются ложными братьями. То есть, паронимия – частичное звуковое сходство слов при их семантическом различии (полном или частичном). Например, в паронимической паре *представить* – *предоставить* глагол *представить* имеет значения «вручить для ознакомления, решения; познакомить кого-либо с кем-либо; выдвинуть для поощрения; мысленно воспроизвести, вообразить», тогда как глагол *предоставить* – «отдать что-либо в чье-либо распоряжение». Поэтому ошибочными будут фразы: *На общем собрании нам предоставили новое руководство комбината; Ивану пообещали представить должность преподавателя литературы.*

Русский и немецкий языки являются разносистемными, но они близки по функциональному взаимодействию. Носителей данных языков объединяют многовековые культурные, экономические и политические контакты. «Durch die konkreten Einzelsprachen «sehen» die Menschen die «Welt» jeweils anders, d.h., verschiedene Sprachen sind nicht nur verschiedene Beziehungen einer Sache, sondern verschiedene Ansichten [14, с. 15]. «Каждый конкретный язык дает возможность человеку специфического видения мира, а различные языки являются не только частью чего-то целого, но и различным способом восприятия». В соответствии с вышесказанным, паронимический контекст – это звуко-смысловое про-